

Exonyma v češtině a jejich vývoj

Exonymum – domácí podoba cizího toponyma pro objekt ležící mimo území vlastního domácího jazyka: *Řezno* místo německého *Regensburg*, *Mnichov* - *München*, *Řím* - *Roma*, *Paříž* - *Paris*, *Julské Alpy*- *Alpi Giulie* (ita.)/*Julijske Alpe* (slv.), hora *Olymp* - *Ólympos* (řec.). Opakem je **endonymum**, původní podoba cizího toponyma, např. *Regensburg* (ESČ, s. 131; v novém vydání NESČ je v hesle Exonymum též jejich vývoj v českých zemích). Jde tedy o vžitá česká jména, počeštěné podoby zeměpisných jmen jakéhokoliv zeměpisného objektu, který leží mimo území ČR, tj. mimo působnost spisovného českého jazyka (mezi exonyma tedy nepatří např. české názvy českých obcí v rumunském Banátu, protože zde není č. oficiálním jazykem - *Helena*, rum. *Elena*). V dnešní češtině jsou více či méně běžně užívaná, jejich podoba se liší od původní podoby graficky a často i foneticky (viz uvedené příklady).

Termín *exonymum* byl zaveden v r. 1957 zeměpisce M. Aurousseauem a jeho užívání bylo dohodnuto na II. konferenci OSN o standardizaci geografického názvosloví, která se konala v r. 1972 v Londýně. Do té doby se užívalo termínu *conventional name, nom traditionel, vžitý název*, popř. *obecně užívaný název (traditional name, nom usuel)*. Výhodou nového termínu je jeho mezinárodnost. Termínu *endonymum* užil poprvé r. 1975 rakouský onomastik O. Kronsteiner.

Jde o specifickou skupinu VJ, zabývají se jimi jednak lingvisté (proč a jak exonyma vznikají, jak se třídí, jak se vyvíjí v národních jazycích, jak se adaptují do přejímajícího jazyka po stránce hláskové, slootovorné, lexikální a morfologické, v neposlední řadě

otázky úzu a kodifikace, užití exonym na mapách z pohledu lingvisty), jednak se jimi zabývají kartografové (hlavně v souvislosti se standardizací zeměpisných jmen).

Vznik a fungování exonym má mimojazykové příčiny. Domácí pojmenování cizího zeměpisného objektu vzniká tehdy, jestliže se obyvatelé dostávají s tímto objektem do kontaktu, a proto považují za nutné ho nějak označovat. Proces vzniku exonym tedy souvisí s vývojem společnosti, dopravy, sdělovacích prostředků, stupněm vzdělanosti obyvatel, politickými poměry, kulturními kontakty apod. Exonyma v češtině nacházíme od nejstarších dob - o tom svědčí doklady v řadě starších literárních památek, zejména kronik a cestopisů (středověké a novověké cestopisy, např. Martina Kabátníka, Kryštofa Haranta, Oldřicha Prefáta z Vlkanova). M. Harvalík, který se v současné době exonymy zabývá, stanovuje tři hlavní fáze vývoje českých exonym:

1. První etapa začala v raném středověku a trvala až do přelomu 18. a 19. stol.

Tehdy se exonyma do češtiny dostávala zejména prostřednictvím obchodních, politických a studijních cest do ciziny. Cestovala šlechta, duchovenstvo, studenti univerzit, kupci, ale také masy nevzdělaných vojáků, sluhů, vozků a honáků dobytka. Domácí podoby cizích toponym vznikaly živelně – zdola, a teprve v průběhu jejich existence se začaly objevovat tendence k jistému sjednocování, takže docházelo k jejich relativnímu ustálení. Hlavní roli při vzniku exonym hrála mluvená, respektive slyšená podoba jména, kterou si cestující adaptovali do svého mateřského jazyka, hlavně hláskoslovně, morfologicky a

slovotvorně. Mnozí z nich neuměli číst, proto byla primární podoba slyšená, resp. vyslovovaná. Ústně si lidé také exonyma předávali, psaná podoba adaptovaného jména byla až sekundární.

Díky četným změnám ve vývoji češtiny a následkem změn v jazycích, z nichž se jména přejímala, se současné české podoby exonym od originálních forem mohou značně odlišovat - vývoj je od sebe tedy mnohdy značně vzdálil. Navíc při tvorbě exonym hrála svou roli lidová etymologie (např. něm. *Konstanz*, č. *Kostnice*, pův. *Constantia* na počest římského císaře Konstantia I. zv. Chlorus, v němč. postupně změněno na *Costinze*, nár. *Kostniz* - odtud č. *Kostnice* přikloněním k subst. *kost*; v novější době se MJ přiklonilo více k pův. základu. Podobně maďarské exonymum pro *Hustopeče*, které byly proslulé dobytčími trhy, *Pusztapécs*, vzniklo lidovou etymologií: adj. *puszta* „pustý“ je častým komponentem maďarských MJ a *Pécs* = město v Maďarsku: *Pětikostelí*).

S exonymy se setkáme už ve stsl. památkách (*Solunъ*, *Rimъ*, *Carigradъ*), nejstarší české podoby cizích toponym najdeme v listinách (*Budín* - maď. *Buda*, *Hnězdno* - pol. *Gniezno* k r. 1226) a v Kosmově kronice (*Zuinprod*, tj. *Svinibrod* - něm. *Schweinfurt*), později v Dalimilově kronice (*Paříž*, *Řím*, *Řezno*, *Jeruzalém*, *Krakov*, *Míšeň*, *Rýn*). Asi z počátku 14. stol. pocházejí exonyma jako např. *Kolín* (*Köln*), *Mohuč* (*Mainz*), *Benátky* (*Venezia*), *Cáchy* (*Aachen*), *Janov*. Významnou roli sehrály též překlady cizích děl, zpočátku zejména bible (adaptace biblických zeměpisných jmen patří tedy mezi nejstarší: *Ebroň* – *Hebron*, *Jordaň*).

Jména ze vzdálenějších oblastí byla často přejímána skrz jiný jazyk, zprostředkující (to platí i např. pro přejímání apelativ v nejranější fázi vývoje češtiny, např. z latiny přes němčinu - *papež*). Podstatnou roli sehrálo zprostředkování skrze latinu (*Londýn* z lat. *Londinium*) a němčiny (*Paříž*) - pro přejímání skrze němčinu je příznačná změna ostré sykavky v tupou (*Paříž*, *Korintuš* - z latiny). Proč latina a němčina? Postavení latiny v tehdejší středověké kultuře bylo významné, němčina: četné kontakty s německou jazykovou oblastí. V době nedávné a částečně i dnešní plní roli zprostředkovatelů jmen z Afriky a Asie angličtina, francouzština, španělština = jazyky dřívějších kolonizátorů.

Stejné postupy přejímání jmen fungovaly i ve středověku v jiných zemích. Např. v maďarštině a polštině byly názvy zemí často přejímány z latiny: maď. *Skócia*, *Portugália* (lat. přípona *-ia*). Zvláště na polská exonyma měla velký vliv latina: pol. *Bawaria* - *Bavorsko*, *Monachium* - *Mnichov*, *Kolonia* - *Kolín nad Rýnem*, *Ratyzbona* - *Řezno* atd. To, že v polštině existuje více exonym vycházejících z latiny, zatímco v češtině převažují exonyma utvořená přímo z originální podoby, vysvětluje polská jazykyně větší demokratizací češtiny a výraznějšími vazbami českých zemí na kulturní život Evropy v období pozdního středověku a rané renesance. K tomu je ale potřeba poznamenat, že ve staré češtině se rovněž vyskytovala řada exonym přejímaných z latiny (*Hišpanie*, *Burgundie*, *Norvejie*, *Irandie*, *Skotie*, *Španie*). Tato jména byla později, zejména v době národního obrození, vytlačována podobami utvořenými sice od stejných základů, ale českým sufixem *-sko/-cko*; přípona latinského původu *-ie* tak byla

nahrazována českým slovotvorným prostředkem. Tento způsob tvoření nahradil také dřívější častá pojmenování zemí, které vycházejí z akuz. pl. obyvatelského jména (*Uhry, Němce, Bavorý, Skoty*).

2. fáze – od osvícenství do poloviny 20. století

Silící migrace a prudký rozvoj dopravy, především námořní a železniční, s sebou přinášely intenzivnější styk se světem a tudíž více podnětů k přejímání jmen. Druhým faktorem je to, že se začíná klást důraz na vzdělání a národní jazyk. To se projevuje mj. i v české slovní zásobě, jak apelativní, tak propriální. Ve snaze dokázat, že čeština se může vyrovnat svými výrazovými a stylistickými prostředky evropským jazykům s dlouhou a nepřetržitou kulturní tradicí, dochází k obohacování české apelativní slovní zásoby, a to mnohdy uměle, neústrojně - známé případy jako *nosočistoplena* apod. (včetně odborné terminologie).

Ze stejného motivu vznikají i nová exonyma. Na rozdíl od předchozího období, kdy exonyma vznikala spontánně, během obrození k tomu docházelo uměle, často kalkováním (*Frankobrod – Frankfurt nad Mohanem, In(n)omostí - Innsbruck*). Někdy i v případě, že už jedna počestěná podoba existovala – namísto vžitého staršího *Salcpurk* nově *Solnohrad*. Tyto podoby se nikdy obecně nevžily, vyskytovaly se jen v individuálním úzu, stejně jako nové podoby starých exonym (*Anglicko, Francouzsko*).

3. období od poloviny 20. století

Období od 50. let minulého století má specifické rysy, odlišné od vývojových etap předcházejících. Co charakterizuje toto

období: ještě silnější rozvoj mezinárodních styků, hospodářská a politická integrace, masová turistika, neustále vzrůstající množství informací z různých koutů světa a globalizace - tyto všechny jevy přinášejí novou tendenci: místo vzniku nových exonym **zanikají exonyma stará**. Tento proces však zasahuje pouze exonyma grafická, tj. taková, jejichž psaná podoba v přejímajícím jazyce se odlišuje od grafické v původním jazyce, zatímco exonym zvukových se netýká. V porovnání s nejstarším obdobím jakoby nyní pro cestujícího ztrácel na významu sluch a na jeho místo nastoupil zrak: názvy měst a míst vnímáme v jízdnicích řádech, letových řádech, na ukazatelích u cest, na informačních tabulích, na mapách atd., tj. *v originálním znění*. Navíc se zvyšuje a rozšiřuje jazyková kompetence lidí. Nečiní nám tedy problém přejímat jména v takové podobě, v jaké skutečně fungují v daném jazyce. Počeštěné podoby tedy pomalu ztrácejí svůj smysl.

Trend zanikání grafických exonym navíc posiluje i mezinárodní úsilí o **standardizaci zeměpisných jmen**; jeho hlavní cíl zní „jeden zeměpisný objekt – jeden název“. Cílem standardizační činnosti je v zásadě nahradit exonyma endonymy, přičemž hlavním smyslem je zjednodušit dorozumění. Podobné snahy mají své počátky už 19. stol. - už r. 1845 byl vysloven požadavek psát cizí jména tak, jak je obvyklé v zemi jejich původu. Rovněž na 1. mezinárodní geografické konferenci konané 1871 bylo schváleno doporučení, aby všechny země, které užívají latinku, přejímaly originální formy jmen bez jakýchkoli změn.

V současné době je standardizační činnost podporována OSN (<http://unstats.un.org/unsd/default.htm>). V rámci OSN existuje skupina expertů zabývajících se geografickým názvoslovím (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/default.htm>), která sdružuje zástupce všech zemí. Vznikla už v r. 1959 a každých pět let pořádá velký kongres (poslední byl v r. 2007 v New Yorku). V jejím rámci fungují různé dílčí pracovní skupiny: např. skupina terminologie toponym, skupina exonym, skupina výslovnosti, skupina romanizace (pro přenos toponym z jazyků neužívajících latinku) a další, které se scházejí na dílčích setkáních. Na webu je víc informací, dají se stáhnout i abstrakty (resumé) některých referátů, které zazněly na kongresech.

V kartografii se obecně upřednostňují endonyma, v určitých případech se uvádějí exonyma - jsou pak zapsána v závorce. Obě podoby jsou uváděny např. v atlasech sloužících pro výuku ve školách. Na českých mapách se užívají domácí, tj. české podoby jmen států, kontinentů, světadílů, řek, vodních ploch na území několika států. Pozn.: názvy zemí a států (choronyma) mají zvláštní postavení: každý jazyk má výsostné právo užívat svých vlastních podob - např. české *Finsko* oproti *Suomi*, *Německo* místo *Deutschland*.

V r. 2006 vyšel *Index českých exonym*, na jehož přípravě se podíleli kartografové, geografové a lingvisté. Index zachycuje a standardizuje českou exonymii v současném stavu, takže historická exonyma uvádí pouze výběrově.

Rozhodujícím faktorem pro existenci exonyma je zeměpisná blízkost pojmenovaného objektu území příslušného jazyka (např.

něm. *Laibach* pro *Lublaň* je běžné v Rakousku, nikoliv v severním Německu). Pás exonym jednoho jazyka objímá taková území, která jsou s ním spjata historicky. Užívání exonym souvisí tedy jednak s politickými dějinami, jednak s blízkostí daných zemí, v nichž lokality leží. Naše země byly dlouhou dobu součástí rakousko-uherské monarchie a řada exonym je dědictvím z této doby. Přirozeně mnoho exonym je pro země, které s naší republikou sousedily nebo sousedí.

a) maďarská MJ

Systém českých podob maďarských MJ je dnes v mluveném úzu narušen. *Ráb* si dnes sotvakdo spojí s MJ *Győr* (č. podoba podle řeky *Rába*), místo do *Ostřihomi* se jezdí do *Estergomu*, českou podobou pro *Székesfehérvár* je *Stoličný Bělehrad*, *Debrecín-Debrecen*, *Miskolc-Miškovec*, *Pécs-Pětikostelí*, *Szombathely-Kamenec*; českým ekvivalentem *Balatonu* je *Blatenské jezero*. Tyto podoby jsou hodnoceny jako zastaralé, snad jen *Ostřihom* je v živějším užívání.

b) německá MJ

- jména velkých měst, frekventovaná: *Vídeň*, *Lipsko*, *Drážďany*, *Kolín*
- jména měst, která sehrála důležitou roli v českých dějinách: *Koelnice*, *Basilej*
- jména měst, která se dostala do dějin během 2. sv. války: *Mnichov*, *Postupim*, *Norimberk*; stále více se užívání těchto exonym omezuje na historický kontext: *Postupimská dohoda*, ale *Potsdam*, *Mnichov* je poměrně zaužívaný jako přívlastek i jako exonymum. Drží se také například *Rujana* oproti něm.

Rügen, č. *Lužice* oproti něm. *Lausitz*, v Lužici ležící města, jejichž jména pocházejí ze slovanského základu, zachovávají také českou podobu: *Drážďany* (luž. *drězga* „les, houští“), *Lipsko*, *Chotěbuz*, *Budyšín* aj.

- MJ s rozkolísaným územ - převažuje postupně pův. něm.
podoba: *Salzburg/Solnohrad*, *Göttingen/Gotinky*,
Mainz/Mohuč, *Zwickau/Zvíkov*, *Zürich/Curych*, *Graz/Štýrský*
Hradec, *Aachen/Cáchy*, *Klagenfurt/Celovec*.
- málo frekventovaná MJ: *Schwerin/Zvěřín*,
Augsburg/Aukšpurk - omezuje se na spojení *aušpurské*
vyznání

c) rumunská MJ

Záleží na části Rumunska, české podoby existují spíše pro oblast Sedmihradska a Banátu:

- česká jména se foneticky shodují s rumunskou podobou:
Kluž/Cluj, *Brašov/Braşov*, *Sibiň/Sibiu*
- upadají česká jména osad přejmenovaných po 1. sv. válce:
např. dn. rum. *Oradea*, k Rumunsku připojeno r. 1919, do té doby mělo maďarské jména *Várad* „hradec“, později *Nagy*
Várad, z toho české *Velký Varadín*.

d) jinoslovanská MJ

Exonyma pro jihoslovanská MJ nejsou četná: pro bulharská MJ je pouze *Sofije/Sofia*, v Srbsku *Bělehrad/Beograd*, Chorvatsko *Záhřeb/Zahreb*, slovinská *Lublaň/Ljubljana*, dnes také na ústupu. Vznikly hlavně kvůli změně *g-h* v češtině.

Podobně diference *g/h* je i u polských MJ: *Halič/Galicja*, *Hnězdno/Gniezno*; další např. *Kladsko/Kłodsko*, *Štětín/Szczecin*, *Těšín/Cieszyn*, *Vratislav/Wrocław*. Některá z nich (*Kladsko*, *Vratislav*) se omezují často na historický kontext.

Ukrajinská MJ typu *Lviv*, *Charkiv* jsou v češtině tradičně v jejich ruské podobě: *Lvov*, *Charkov*.

Změnám odolávají lépe než MJ české podoby cizích hydronym, většinou jména veletoků, řek, jezer: *Rýn/Rhein*, *Pád/Padua*, *Temže/Thames*, *Volha/Volga*, *Amazonka/Río de las Amazonas*, *Bodamské jezero/Bodensee*.

V závislosti na původu exonym, době jejich užívání, s ohledem na míru a způsob adaptace se dělí e. do několika kategorií:

1. z hlediska **původu**

- národní, charakteristická pro jeden jazyk, např. české *Řím* pro *Roma*, *Paříž* pro *Paris*, něm. *Mailand* - *Milano*
- mezinárodní, společná aspoň dvěma jazykům, zpravidla pro objekty odlehlé (Asie, Afrika, býv. kolonie), jejichž jména se k nám dostala přes zprostředkující jazyk, hlavně angličtinu (ale i jiné, portug., šp., nizoz.) např. *Peking* místo *Pej-ťing*, v č. s jinou výslovností než v angl.

2. podle **frekvence výskytu** v závislosti na čase

- e. živá (současná) - *Paříž*, *Londýn*, *Kodaň*, *Řím*, *Ženeva*, *Vídeň*, *Drážďany* - obecně rozšířena

- e. ustupující, zastarávající - *Zhořelec/Görlitz*, *Tubinky/Tübingen*, *Trevír/Trier*, *Opolí/Opole*, *Královec/Kaliningrad* - jejich znalost je podmíněna generačně, stupněm a charakterem vzdělání, kulturním a hist. povědomím
- historická, zastaralá, např. *Kouba/Cham*, *Děvín/Magdeburg*, *Dobrosůl(-sol)/Dobrohora/Halle* (sz. od Lipska, zal. na přelomu 7. a 8. st. u solných pramenů, odv. ze sthn. apel. *hal(hus)*, „solivar“, tj. „osada, která zpracovávala nebo skladovala sůl“); nevyskytují se v běžném jazyce, užívána jsou pouze omezeně a často vázána na hist. kontext: *Bavory*, *Uhry*, *Rakousy* jsou historické země, nelze je označovat ahistoricky jako *Bavorsko*, *Slovensko/Maďarsko*, *Rakousko*; *Prešpurk-Bratislava*, *bitva u Kresčaku* - jinak *Crécy*.

Mezi uvedenými skupinami je pohyb: jednosměrný ve směru od živých k zastaralým a postupné zanikání. Vytrácí se tak např. *Celovec*, *Saská Kamenice*, *Brod nad Lesy (Furth im Wald)*

Z jazykového pohledu se e. dají dělit podle vztahu mezi domácí podobou a originální formou. Jména se mohou odlišovat pouze foneticky, tj. jméno bylo pouze adaptováno do fonetického systému, grafická podoba se moc neliší. Jde o tzv. **zvuková exonyma**: *Düsseldorf [disldorf]*, *Toulon [tulo:n]*, *Rio de Janeiro [rijo de žanejro]*. Tj. hlásky, které nejsou přejímajícím jazyku vlastní, jsou nahrazeny podobnými, přičemž podoba původní a přejatá se zas tak diametrálně neliší.

Oproti tomu exonyma, která se odlišují od původní podoby i graficky = **grafická exonyma**: např. *Rakousko* - vzniklo

počeštěním pohraničního hradu *Ratgoz*, dnes *Raabs*; hrad *Rakús* byl prvním větším místem, se kterým se Češi po přechodu hranic setkávali. Podobně *Benátky/Venezia*; pravopisně jsou upravována e. *Hamburk/Hamburg*, *Varšava/Warszawa*; překladem vznikla e. *Žlutá řeka/Chuang-che*, *Niagarské vodopády/Niagara Falls*.

Zvuková exonyma se někdy k exonymům vůbec nepočítají, přesto však mezi nimi své místo mají. Jde při nich v zásadě o nahrazení fonémů z výchozího jazyka jinými fonémy, podobnými přejímajícímu jazyku, protože soubory fonému se liší - např. čeština nemá nosovky, francouzské, německé a české *r* se ve výslovnosti odlišuje. Specifickou skupinou jsou jména z jazyků, které nepoužívají latinku, takže do češtiny jsou přejatá pouhou transkripcí, popř. transliterací bez dalších úprav (tzv. **konverzní exonyma**).

Lingvistika exonyma a přejatá MJ zkoumá také z hlediska zapojování do tvaroslovného systému: tj. jejich **skloňování**. Specifickou skupinou cizích MJ jsou slovanská MJ typu *Kragujevac*, *Karlovac*, *Zadar*, *Skadar*, u nichž se při skloňování může vypouštět *-a-*: *do Kragujevce*, *Karlovce*, *Zadru*, *Skadru* (Sedláček: jediné možné). Akceptují se i podoby *Kragujevace*, *Zadaru*, *Skadaru* (obojí uvádí Polívková). Čeština přitom respektuje skloňování těchto MJ v původním jazyce, kde rovněž k vypouštění dochází, na druhou stranu v češtině není obvyklé vysouvat hlásku *-a-*, proto tento jev nemá oporu. Navíc v cizích MJ se *-a-* nevysouvá vždy: *Mostar/Mostaru*. V češtině je pohybným vokálem *-e-*, např. *Písek/Písku*, *Hrádek/Hrádku*, *Kostelec/Kostelce*, *Hradec/Hradce*. Podobně se respektuje

pohybné -o- ve slovenštině: *Ružomberok, Kežmarok/Ružomberku, Kežmarku*, ruská MJ *Gorodok/Gorodku, Počinok/Počinku*.

V některých případech však samohláska -o- zůstává: např. ukr.

Užok/Užoku, pol. *Klimczok/Klimczoku*, rus.

Vladivostok/Vladivostoku.

Skloňování maďarských MJ, která končí v psané podobě na -y a vyslovují se s měkkým konsonantem, např. *Hortobágy [-bádʃ]*, *Jászbereny [-reň]*, *Szombathely [-ej]* (toto MJ odpovídá č. MJ typu *Sobota* - den konání trhu): pádové koncovky se připojují k nezměněné grafické podobě jména: *Hortobágye, Jászberenye*.

Španělská MJ typu *Sevilla, Granadilla, Motilla*, tj. zakončená na -illa [-ija] se skloňují podle žena: *Sevilly*; v č. se totiž většinou vyslovují s koncovým -ila (pod. i apelativum *tortilla, tortilly*). Horší je to se šp. MJ typu *Loja*, kde se koncové -ja vyslovuje jako [-cha], např. *Catarroja, Lebrija*. A. Polívková doporučuje psát je *do Lochy, Loše* - tj. podle výslovnosti.

Francouzská MJ typu *Marseille, Provence, Boulogne*, popř. angl. *Cambridge* se v nom. vyslovují bez koncového vokálu a končí tedy na měkký kons. Skloňují se podle píseň: v grafice se v gen. neliší, ale liší se ve výslovnosti: *Marseille* - [marsej] X [marseje], nebo se neskloňují.

Podobně u MJ v podobě adjektiva se respektuje jejich slovnědruhová platnost (jde o slovanská jména): *Rudničnyj, Lugovoj - Rudničného, Lugového, Makarska-Makarské, Zakopane-Zakopaného*. Řidčejší jsou adjektiva měkkých typů: např. *Sredneje-Sredního, Nižnij Tagil-Nižního Tagilu*.

U víceslovných MJ záleží na tom, z jakých komponentů se skládají: u typu *Krivoj Rog* se respektuje adjektivní skloňování

první části: *Krivého Rogu*, u neslovanských: *San Salvadoru*, *Sao Paula X Sierry Moreny*, *Santa Dominga* - někdy se i u nich může skloňovat jen druhá část. Obě se skloňují u typu *Górna Studena* - *Górné Studené*.

Závěrem

V dnešní době je více než markantní, že exonyma jsou rychle na ústupu a mnohá i zanikají. Otázkou tedy je, jak chápat užívání exonym versus užívání endonym, původních podob jmen, jak se srovnat s faktem, že exonyma prostě zanikají, které podoby preferovat, zda si něco vynucovat. **Jaký vývoj je ideální?** Patrně zachování zlaté střední cesty. Znalost exonym patří bezesporu k obecnějšímu kulturnímu povědomí a podobně jako schopnost dohovorit se i v jiném než mateřském jazyce signalizuje jistou úroveň vzdělání. Úplné odstranění exonym by vedlo ke zpětnému pozměňování historicky vzniklých a vžitých exonym (*Lipsko*, *Drážďany*, *Londýn*, *Paříž*), k jejich odstranění z české slovní zásoby a tím i k ochuzení jazyka a kulturní historie národa. Je jasné, že nelze tvořit exonyma za každou cenu, ale není nutné se zbavovat těch, jež se vžila. Spíše znát podoby obě – dublety (exonymum, endonymum) a podle konkrétní potřeby je užívat. V běžné komunikaci exonymum, tam, kde se klade důraz na jednoznačnost a přesnost – endonymum. Taková funkční diferenciací obohacuje výrazové možnosti jazyka, a je tedy užitečná. Při konverzaci s cizím mluvčím bychom s českou variantou nepochodili. Cizí podoby českých MJ se drží mnohdy jako chrématonyma - značky produktů: *Budweiser Budvar*,

karlovarský porcelán *Carlsbad porcelain*, jablonecká bižuterie je známá pod názvem *Gablonc/Jablonc/Jablonec*.

Literatura:

- Cesty a cestování v jazyce a literatuře: sborník příspěvků z konference. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1995. ISBN 80-7044-108-9.
- Čáslavka, Ivo - Štusáková, Hana - Vyskočilová, Pavla: *Vžitá česká vlastní jména geografická*. Geografické názvoslovné seznamy OSN - ČSSR. Praha, 1982; k tomu recenze: Spal, Jaromír v OZ (ZMK), 24
- Dittmann, Robert: *Místní jména v překladech Starého zákona*. 2009
- DOSTÁL, Josef. *Cesty do svaté země*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství ELF, 1948
- Doubnerová, Jitka: *Exonyma v českých cestopisech ze 16. století*. Onomastický zpravodaj ČSAV, 29, 1988, s. 143-149
- Forstinger, Rudolf: *Exonyma, jejich vznik a zanikání*. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 21, 1980, s. 247-256
- Harvalík, Milan: *Vývojové etapy a současný stav české exonymie*. Naše řeč, 81, 1998, 240-244
- Harvalík, Milan: *K problému klasifikace exonym*. Slovo a slovesnost, 59, 1998, s. 259-265
- Harvalík, Milan: *Exonyma a cizí zeměpisná jména v češtině*. In: Synchronní a diachronní aspekty české onymie. Praha 2004, s. 101-139
- *Index českých exonym*. Geografické názvoslovné seznamy OSN - ČR. Praha, 2006
- Lutterer, Ivan: *Míšeň nebo Meissen?* Acta onomastica, 47, 2006, s. 337-340
- Petruš, Eduard. *Vzrušující skutečnost: fakta a fantazie ve středověké humanistické literatuře*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1984.
- Pokorná, Eva: *Přeložitelná vlastní jména*. Onomastický zpravodaj ČSAV, 26, 1985, s. 532-535
- Polívková, Alena: *Cizí jména zeměpisná*. In: Praktické kapitoly ze spisovné češtiny. Praha 1988, s. 28-51
- Rychnovská, Lucie: *Vlastní jména zeměpisná v díle Jindřicha Hýzrla z Chodů*. In: Sborník a jeho proměny. Prof. Janě Pleskalové k životnímu jubileu. Brno 2008, s. 217-224 (mám v pdf podobě)
- Sedláček, Miloslav: *Slovanská vlastní jména v novinách a časopisech*. Naše řeč, 64, 1981, s. 169-177
- SLAVÍK, Bedřich - KOPTA, Josef. *Starodávné cesty do světa*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1964.

- TICHÁ, Zdeňka. Jak staří Čechové poznávali svět. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1986
- Vajdlová Miloslava: *Exonyma v lexikální sbírce češtiny doby střední*. Acta onomastica 40, 2008, s. 350-360